

МОДАЛНА ЗНАЧЕЊА ГЛАГОЛА *ИМАТИ*¹

Овај рад се бави модалним значењима глагола *имати*. Његов циљ је да представи различите врсте модалних значења овог глагола: деонтичко, динамичко и епистемичко модално значење, а наводе се и различити типови исказа у којима се он јавља у оквиру сваког модалног значења. У раду се прво представља класификација модалних значења на основу које су анализирани примери из корпуса. Предочава се речничка обрада глагола *имати* у најважнијим речницима српског језика и досадашња запажања о модалним значењима овог глагола у литератури. Затим се представљају уочене врсте модалних значења и типови исказа у којима се она јављају. Уочавају се посебне стилске и прагматичке вредности модала *имати* у односу на друге модале са којима ступа у синонимске односе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: глагол *имати*, модални глаголи, деонтичка модалност, динамичка модалност, епистемичка модалност.

1. Увод

1.1. Предмет и циљеви рада

У овом раду бавимо се модалом² *имати*, тј. врстама његових модалних значења и типовима исказа у којима се они јављају. Представићемо досадашња запажања о модалним значењима глагола *имати*, као и његову речничку обраду у нашим најважнијим речницима. Поред тога, осврнућемо се и на његову стилску вредност.

¹ Овај рад представља један део мастерског рада одбрањеног на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2020. год. под менторством доц. др Јована Чудомировића.

² Модал је термин који користи Б. Хансен (Hansen 2007). Синониман је изразу *модални глагол* који се користи у нашој литератури.

1.2. Корпус и теоријски оквир

Примери су углавном ексцерпирани из Корпуса савременог српског језика, верзије СрпКор2013, затим из паралелног корпуса Парколаб, а одређени примери су из белетристике, укључујући и два драмска текста. Неколико примера је ексцерпирано из два закона, а јављају се и примери из *Разговорног српскохрватског језика* (Savić – Polovina 1989). Примери припадају различитим функционалним варијететима и потичу из различитих периода.

Ослонићемо се на класификацију модалних значења Ф. Палмера (Palmer 2001²) и поделу исказа Џ. Серла (Searle 1976). Деонтичка модалност се, према Ф. Палмеру (Palmer 2001²: 9–10), односи на дозволу и обавезу која потиче од спољашњег (деонтичког) извора. Поводом овога Џ. Серл (Searle 1976: 11) говори о директивима.³ Разликују се два типа директива. Први тип директива Ф. Палмер означава као комисив⁴ (енгл: Comissive), а други као облигатив (енгл: Obligative). Комисив означава дозволу (1), а облигатив наређење (2).

Смеш/можеш да идеш сага (превод аутора).⁵

Мораш да идеш сага (превод аутора).⁶

Ф. Палмер (Palmer 2002²: 76–77) издваја две врсте динамичке модалности: ону која изражава способност и ону која подразумева

³ Директиви су тип исказа чија се илокуциона поента састоји у томе да њима говорник покушава навести саговорника да уради нешто. Смер саображавања (енгл. *direction of fit*) је такав да се стварност саображава речима, а изражено психолошко стање (енгл. *sincerity condition*) је говорникова потреба (жеља или прохтев) (Searle 1976: 11).

⁴ Треба разликовати Серлов (Searle 1976: 11) термин *комисив*, којим се означава посебна врста говорних чинова (обећања, опкладе, претње и сл.), од Палмеровог термина *комисив*, којим се означава подврста директива.

⁵ *You may/can go now.*

⁶ *You must go now.*

спремност, из чега проистичу два типа исказа – абилитиви (енгл: Abilitive) и волитиви (енгл: Volitive).⁷ Илуструје их овим примерима:

*Моја судбина је у мојим рукама. Моју сам да усїем у живоїу или да їа уїроїасїим.*⁸

*Шїо не одеи да видиш хоће ли їе Марїин їусїїїїї да осїанеи?*⁹

Може да исїрчи миљу за мање од чеїири минуїа (способност).¹⁰

Може да їобегїне (ништа га не спречава).¹¹

У динамичку модалност Ф. Палмер сврстава и тип значења који назива „неутралном” или „циркумстанцијалном” модалношћу (Palmer 1986: 102, према Trbojević-Milošević 2004: 26). Ово значење илуструје примерима:

*Морайїе одмах гоћи.*¹²

*Морайїе одмах кренуїи ако желиїе да сїїїїїїе кући їре кише.*¹³

Епистемичка модалност, заједно са евиденцијалном модалношћу, према Ф. Палмеру (Palmer 2001²: 24), припада пропозиционој модалности; и један и други тип модалности се односе на говорников став према истинитости, тј. фактуалности исказа. Епистемичком модалношћу говорник изражава свој суд о фактуалном статусу исказа, док уз помоћ евиденцијалне модалности пружа доказ о томе.

У оквиру епистемичке модалности постоје три типа суда која су честа у језицима. Једним се изриче несигурност (спекулатив), други је закључак изведен на основу видљивог доказа (дедуктив), а трећи представља закључак који је изведен на основу онога што је општепознато (асумптив). Ф. Палмер је спекулатив, дедуктив и асумптив илустровао следећим примерима:

⁷ За значење које се исказује волитивима П. Пипер употребљава термин *оїїаїїїїїна модалносї* (Пипер и др. 2005: 642), а Д. Звекић–Душановић (2008: 190) *унуїраишњи їодсїїїцај*, који дефинише као „оно модално значење у којем је у првом плану садржај жеље, воље, потребе говорника/субјекта, при чему он нема за циљ да анимира саговорника, тј. не постоји елемент каузације”.

⁸ *My destiny's in my control. I can make or break my life myself.*

⁹ *Why don't you go and see if Martin will let you stay?*

¹⁰ *He can run a mile in under four minutes* (ability).

¹¹ *He can escape* (there is nothing to stop him).

¹² *You must come here at once.*

¹³ *You must go now if you wish to get home before the rain.*

*Џон би могао¹⁴ бићи у својој канцеларији.*¹⁵ (Говорник није сигуран да ли је Џон у канцеларији)

*Џон мора да је у канцеларији.*¹⁶ (Говорник износи чврсто заснован суд да Џон јесте у канцеларији, изведен на основу доказа, на пример, светло у канцеларији је укључено, Џон није код куће итд.)

*Биће да је Џон у својој канцеларији.*¹⁷ (Суд је заснован на ономе што је општепознато о Џону, на пример, да увек почиње да ради у осам, да је радохоличар итд.)¹⁸

2. О модалним значењима глагола *имајћи* у литератури и речницима

У србистичкој литератури било је речи о различитим модалним значењима модала *имајћи*. А. Белић (²2006: 445) наводи како се за образовање футура употребљава глагол *имајћи* с инфинитивом, уз напомену да овај футур још чува извесно модално значење, и наводи примере у којима је *имајћи* синониман модалу *морајћи*. Јован Вуковић (1954) примећује модална значења овог глагола каква имају модални глаголи *шребайћи*, *морајћи* и *смејћи*. Према И. Грицкат (1961: 75), футурска конструкција са глаголом *имајћи* има примесе модалности која у себи садржи прелазе ка глаголима *морајћи*, *шребайћи* (посебно у смислу благе наредбе или упутства), *смејћи* и *моћи* (у смислу вероватноће; у смислу претпоставке да је нешто сигурно тако). П. Мразовић (Mrazović – Vukadinović 2009: 181–188) наводи да се модални глагол *имајћи* употребљава у значењу ‘требати’ и ‘морати’. Наводи и значење намере, али тада *имајћи* не сматра модалним, већ

¹⁴ У оригиналном примеру употребљен је модал *may*. У српском језику не постоји модал који би сам по себи био одговарајући преводни еквивалент, па је зато у преводу употребљен модал *моћи* у потенцијалу, јер овај глаголски облик утиче на то да се модалом означи мањи степен вероватноће.

¹⁵ *John may be in his office.*

¹⁶ *John must be in his office.*

¹⁷ *John'll be in his office.*

¹⁸ „The first indicates that the speaker is uncertain whether John is in his office. With the second, the speaker makes a firm judgment, on the basis of evidence, e.g. that the office lights are on, that he is not at home, etc. With the third, the judgment is based on what is generally known about John, e.g. that he always starts at eight, that he's a workaholic, etc. (a reasonable conclusion) (F. Palmer 2001²: 25)”.

модалитетним глаголом.¹⁹ Н. Јанићијевић (Јанићијевић 2016: 172) указује на то да *има̄ти*, поред деонтичког, има и епистемичко значење, попут предвиђања, претпоставке и уверености у извршење будуће радње. Увид у то које су све врсте модалног значења до сада уочене дају посебно речници. Углавном се за описивање модалних значења модала *има̄ти* користе синонимни модала.

У нашим најпознатијим речницима, посебно у РСАНУ и РЈАЗУ, посвећено је доста пажње модалним значењима модала *има̄ти*. Иако се у литератури често наводи да модал *има̄ти* није довољно истражен, описи значења који су дати у речницима и синоними који се наводе показују да су лексикографи уочили сва модална значења модала *има̄ти*. Потврде модалних значења модала *има̄ти* која се могу наћи у овим речницима добра су подлога за анализу модала *има̄ти*.

У РСАНУ, поред описних дефиниција, користе се и синоними модала *има̄ти* у датим примерима: глаголи *мора̄ти*, *сме̄ти*, *желе̄ти* и *намерава̄ти*. У РМС модална значења глагола *има̄ти* дефинисана су искључиво помоћу синонима. То су глаголи и изрази: *желе̄ти*, *намерава̄ти*, *бӣти* *јо̄ш*ов, *вољан*, *ӣреба̄ти*, *мора̄ти*, *бӣти* *обавезан*. Модална значења глагола *имати* у РМС подељена су на две групе – једна припадају динамичкој, а друга деонтичкој модалности. Речник ЈАЗУ, као историјски речник, даје увид у развој значења глагола *има̄ти*, што важи и за модална значења овог глагола. Поред тога што бележи различита модална значења, у речнику су представљене и одређене архаичне конструкције са модалом *има̄ти* (нпр. *има̄ти* *има̄ти*), са којима се не можемо сусрести претражујући корпус савременог српског језика. Посебно је значајно што се уз значења која има модал *има̄ти* у потврдном облику обрађују и његова значења у одричном облику.

¹⁹ Модалитетни глаголи се од модалних разликују по томе што се код модалитетних глагола одредбе (темпоралне, локалне, узрочне и др.) чешће јављају у оквиру конструкције *га* + презент, што је код модалних глагола немогуће (уп. *Он је мислио да данас оде.* и **Он је морао да данас оде.*) (Mrazović – Vukadinović 2009: 190–192).

Има да се сакрије! (У потпалуљу, СрпКор2013)

Ф. Палмер запажа да је често говорник тај који даје дозволу или намеће обавезу адресату (Palmer 2001²: 10). Међутим, у овим примерима модални извор није нужно и говорник (тренутни). Разликују се примери у којима говорник, изговарајући исказ, обавезује на нешто или забрањује нешто (18) од примера којима се саопштава исказ са деонтичким модалним значењем чији извор није говорник (19).

Не само ти, већ нико од мене нема да се стиди и боји (Ташана, СрпКор2013).
Сам шеф послао је још од раног јутра човека који има да је изгледа (Африка, СрпКор2013).

У првом примеру говорник је деонтички извор јер он намеће обавезу. У другом примеру неко други, у реченици означен синтагмом *сам шеф*, наметнуо је обавезу, а овим исказом се она описује, али се никоме не намеће. Другим речима, први исказ је перформативан, док је други исказ описан.²⁰

3.1.2. Деонтичко значење

Модал *имати* се употребљава за изражавање само једног типа деонтичког значења – деонтичке нужности. То значи да се он не може употребити за дозволу, али се употребљава у исказима којима се изриче обавеза.

Ф. Палмер у оквиру деонтичке модалности разликује исказе којима се саговорнику намеће обавеза, од оних којима говорник сам себи намеће обавезу (Palmer 2001²: 10). Према томе, ови искази се разликују по смеру деонтичког импулса – у првима, деонтички импулс се креће од говорника ка саговорнику (директиви), док је у другима усмерен на самог говорника (комисиви). Сви искази са модалом *имати* су директиви, а пошто се њиме не

²⁰ Посебан случај би представљао исказ у коме говорник саопштава адресату да му је неко други наметнуо одређену обавезу (или забрану). То значи да је говорник, који је деонтички извор, већ изрекао обавезу или забрану, а тек захваљујући другом говорнику, она доспева до адресата. Питање је да ли би се овакви искази сматрали описнима јер, иако на неки начин говорник у улози преносиоца обавезе односно забране описује ситуацију, његов исказ је и перформативан. Нисмо наишли ни на један такав пример у грађи, мада они засигурно постоје и гласили би отприлике овако: „Иван ти је рекао да одмах имаш да дођеш!”.

може означити деонтичка могућност, сви примери спадају у једну врсту директива – облигативе. Деонтичка модалност може бити јака и слаба зато што постоје различити степени облигаторности. Ова разлика се у српском језику испољава употребом два модала којима се може означити деонтичка нужност, а то су *морати* и *итребаити*. Као што то наводи П. Новаков, модал *морати* подразумева већу снагу модалности него модал *итребаити* (Novakov 2015: 444). Када је реч о деонтичкој модалности, *морати* означава виши степен облигаторности него *итребаити*.

За модал *имати* Б. Хансен (Hansen 2007: 37) наводи да се њиме означава висок степен облигаторности („strong obligation”). Заправо, то је једино модално значење које аутор приписује глаголу *имати*, због чега га проглашава семимодалом јер не испуњава критеријум модалне полифункционалности. Према овоме, модал *имати* би био значењски ближи модалу *морати* него *итребаити*. У нашој литератури, међутим, постоје различита мишљења у том погледу. И. Грицкат је једини аутор који експлицитно каже да глагол *имати* може да буде значењски близак глаголу *итребаити* „у смислу благе наредбе или упутства” (Грицкат 1961: 75). То би значило да се модалом *имати* може означити нижи степен облигаторности. Своју тврдњу ауторка поткрепљује следећим примерима (Исто):

Zatoj se govori da istup ne ima imiti odstupa. (RJA, s. v. imjeti, Polj, statut)

Dohodak koji imaju davati. (RJA, Mon. serb.)

Pastir od stada svoga ima pomћu imati. (RJA, Mon. croat)

Srce plemenito truda nima se straћiti. (RJA, Glaviniћ)

Patos ima biti izraћen od betona. (Novo sanitet. zakonodavstvo V, Vgd., 1930, 155)

Међутим, ниједан од ових примера није такав да се у њему уместо модала *имати* може употребити искључиво модал *итребаити* који означава деонтичку нужност. У примеру (20), уместо модала *имати* долази у обзир модал *смеити* зато што је модал *имати* у одричном облику. У примерима (21), (22) и (24) не може се искључити модал *морати* као синоним модала *имати*. Пример (23) илуструје динамичко, а не деонтичко модално значење. Према томе, ниједан од ових примера није чврст доказ да *имати* може означавати низак степен облигаторности. Такве примере нисмо успели да пронађемо ни

у нашој грађи, док постоје примери у којима модал *има̄ти* несумњиво означава висок степен облигаторности. Наводимо неке од њих.

„Има да ја ошвориш!“, одлучила је пријатељица Траиловић. (Политикин културни додаци (2000), СрпКор2013)

„Ту си села, имаш да њоједеш.“ То нема код ње... (Savić – Polovina 1989: 112)

А ти, ако си њорипир, мораш да знаш да, кад видиш икаквог човека, имаш да звиждиш не часећи ни часа. (Мајстор и Маргарита, стр. 95)

Висок степен облигаторности у овим примерима уочава се из начина на који се говорник обраћа саговорнику и/или начина на који представља ситуацију. За примере у којима нема показатеља високог степена облигаторности можемо само да кажемо да модал *има̄ти* означава висок или низак степен облигаторности. Иако нема примера у којима уместо њега може да стоји искључиво модал *ӣребай̄ти*, много је примера у којима могу да га замене модали *морай̄ти* и *ӣребай̄ти*. Међу њима има примера у којима је модал *ӣребай̄ти* чак вероватнија замена модала *има̄ти*.

Тек иада насиаје велика свејиковина у којој, овај, везан за жриву, има да иира. (Африка, СрпКор2013)

Човек Карлос, који је имао да ми ја донесе, није моао јер му се жена разболела. (Људи говоре, СрпКор2013)

Премда њене речи нису имале буквални смисао, оне су несвесно убедиле ошиале да је ирво на њој да она рашчистити оно шио има да се рашчистићава. (Са силама немерљивим, СрпКор2013)

Дакле, разликујемо три групе примера у којима модал *има̄ти* означава деонтичку модалност. За највећи број примера се не може рећи да ли је његово значење ближе значењу модала *морай̄ти* или модала *ӣребай̄ти*. Затим, постоје примери у којима је очигледно да је степен облигаторности висок и да се тако и представља, па уместо модала *има̄ти* може да стоји искључиво модал *морай̄ти*. И на крају, ту су примери у којима не можемо да искључимо модал *морай̄ти* као замену модалу *има̄ти*, али има показатеља да је значење модала ближе значењу модала *ӣребай̄ти* него модала *морай̄ти*. Према томе, иако се не слажемо са Хансеновом тврдњом да је *има̄ти* семимодал, јер је његово значење искључиво деонтичко, слажемо се да он типично означава висок степен облигаторности.

То објашњава његову употребу у разговорном варијетету за изрицање захтева. Из примера које наводимо видимо да приликом употребе модала *има̄ти* за изрицање захтева говорник не персира саговорнику, а ови примери су и експресивни. Не примењује се ниједна од стратегија учтивости којом би се смањило наметање чина који прети образу (в. Brown – Levinson 1987).

Е нећеш се овога љуџа извући, има да час̄иши за уна̄ређење. (Цигански нож, СрпКор2013)

Ту је „џиројка”, узећемо ие у срегу Милан и ја, и имаш бо̄ме да касаш, да све ле̄иши... (Кроника паланачког гробља, СрпКор2013)

А ии, ако си љор̄иш, мораш да знаш да, кад видиш иако̄и човека, имаш да звиждиш не часећи ни часа. (Мајстор и Маргарита, стр. 95)

Према томе, употреба модала *има̄ти* за изрицање захтева ограничена је на ситуације у којима говорник има друштвену моћ над саговорником или су они довољно блиски да њихова комуникација дозвољава наметање чина који прети образу на овај начин.

Означавање високог степена облигаторности је разлог за његову употребу и у административном варијетету, у ком је модална конструкција са модалом *има̄ти* и допуном у облику инфинитива препознатљив стереотипни израз. Изабраћемо само неке од примера.

Члан већа који је љри иасању о коме ранијем иишању остао у мањини не може се уздржа̄и од иасања о иишању о коме се има доцније одлучӣи. (Закон о парничном поступку, СрпКор2013)

Писмено за које је у овом закону одређено да се има лично дос̄тавӣи иредаје се не̄осредно лицу коме је ӯуђено. (Закон о прекршајима, СрпКор2013)

Првенс̄ивено се имају накнадӣи износи ис̄лаћени из средс̄тава суда. (Закон о парничном поступку, СрпКор2013)

Иако модал *има̄ти* означава искључиво висок степен облигаторности када се употребљава за деонтичку модалност, модал *моратӣи* није једини његов синоним. Други модал коју му је синониман јесте *сме̄и*, али једино када се модал *има̄ти* употребљава у одричном облику.

„Никакије на̄ражденија, Шевич нема да иражи, мени!” (Друга књига сеоба, СрпКор2013)

За дебелу и веселу муш̄терију нема да не знаш. (Ноћни уметници, СрпКор2013)

И нема да си уморан. (Ноћни уметници, СрпКор2013)

Значење које се означава модалом *имати* у овим примерима и даље је деонтичка нужност. Иако се овим исказима врши говорни чин забране, они и даље спадају у директиве, и то облигативе. Разлика у односу на претходно наведене примере у томе је што се овим исказима саговорници обавезују да нешто не учине.

3.2. Динамичка модалност

Модал *имати* са динамичким модалним значењем може се налазити само у једном типу исказа – у волитивима. Ови искази су разлог што П. Мразовић сматра да глагол *имати* може значити исто што и *намераваати* (Mrazović – Vukadinović 2009: 181). Глагол *намераваати* је могућа, али не једнако вероватна замена као модал *хитати*. У скоро свим примерима уместо модала *имати* може да се употреби *хитати*. У примеру (40) он не би имао значење једнако модалу *имати*. У њему говорник изражава решеност каква се изражава модалом *имати* и ниједним другим модалом. Сматрамо да појам хтења најбоље описује динамичко значење модала *имати*.

Е ал раме ми сад стварно већ ишиати, јебоије, тиешка ова кеса из самшике, а бојами и тио йола леве руке шито мора да стиска йорезу йод мишком, ал има да стиеином зубе и да тио ииноришем и да йрођем йоред једриличарској клуби и стиазице шито води уз Пен Динас, де живи једнооки лисац и де је онај бејионски бункер из Друјој свејској раиша, и онда сам йу йред враишима, дај, фала боју у йичку, коначно сам код куће. (Патрљак, СрпКор2013)

Ако имаје да се тужийе на Минореа, ево ја Миноре, узмије Минореа, йуције се са Минореом! (Урсула Мируе, Парколаб)

Госјодин-Вићо, браије, ти тиако ледаш човека у очи као да имаш нешто да му кажеш, а тио може збуниати и највећеј говорника. (Изабране комедије и драме, стр. 220)

Па имао бих да вам кажем. (Изабране комедије и драме, стр. 220)

Имам с шобом да разјоварам. (Госпођица, стр. 147)

Модалом *имати* се може изразити још једна врста динамичког значења, а то је оно значење које Ф. Палмер означава као „неутрална” или „циркумстанцијална” модалност (Palmer 1986: 102, према: Milošević-Trbojević 2004: 26). Има чак 69 примера с овим значењем.

постојали другачији, посредни показатељи. Изузев у примеру (50), модализоване ситуације су изразито неповољне, на основу чега закључујемо да се модалом *има̃ти* у овим примерима означава искључиво висок степен облигаторности. Полазимо од тога да се овакве ситуације реализују зато што морају да се реализују. У примеру (50) смисао целог исказа је показатељ високог степена облигаторности, а не природа саме модализоване ситуације.

3.3. Епистемичка модалност

Према И. Свитсер (Sweetser 2002²: 50), епистемичка значења су проистекла из деонтичких и динамичких значења метафоричким проширењем. Ово се објашњава тиме што имамо обичај да о унутрашњем, менталном свету говоримо користећи изразе који примарно означавају појаве из спољашњег света, а унутрашњи свет је метафорички структуриран као паралела спољашњем свету. Према томе, процесе закључивања посматрамо као да су подвргнути принудама, обавезама и другим модалитетима, као што су наше радње у стварном свету под утицајем модалитета исте врсте.

Из овога следи да оно што је речено о деонтичком и динамичком значењу модала *има̃ти*, донекле важи и за епистемичко значење овог модала. Речено је да модал *има̃ти* типично означава висок степен деонтичке и динамичке нужности. То нам наговештава снагу силе која наводи на закључивање у епистемичком домену. Модал *има̃ти* се зато не може употребити у спекулативима, типу исказа у којем говорник изражава само своју претпоставку. Јавља се у друга два типа исказа – дедуктивима и асумптивима. Ови искази се разликују по томе шта наводи говорника на закључак. У дедуктивима је то видљив доказ, а закључак који се изражава асумптивом изведен је на основу општепознатих чињеница. Ови искази се могу, али не морају, разликовати по степену уверености говорника у закључак. Степен уверености зависи од тога колико је видљивих доказа односно општепознатих чињеница и какви су они. Он је свакако нижи у спекулативима него у дедуктивима и асумптивима.

Пронашли смо тек три примера с епистемичким модалним значењем, од којих су два примера асумптиви, а један је дедуктив (56):

Само да би био један дан гуже са мношћом он је преузео на себе да ме преведе у Сикасо, и због тога има да учини неки стотина километара, шерајући једанаест сати по шери, који има да, до крајности, изнури и његову јакошћу и његову машину. (Африка, СрпКор2013)

Његов окрети и погледу има да значе: „Не треба му веровати ништа, то је зао, опасан човек. Дођите доцније сами ја ћемо говорити. Имам мношћу да вам причам”. (Африка, СрпКор2013)

Има бити да се ријека крви пролила једино зато да би се посвуда мањина обогатила на осиромашењу већине. (Политика, (29. 1. 2010), СрпКор2013)

За разлику од примера са динамичком и деонтичком модалношћу, међу овим примерима има оних у којима се уместо модала *имајти* не може употребити други модал, али се уместо модалне конструкције може употребити футур I. То је пример (56). У остала два примера (57 и 58), уместо *имајти* може да стоји модал *морати*, што илуструје велику снагу силе која наводи на закључивање.

Осим са другим модалним глаголима, модал *имајти* с епистемичким значењем можемо упоредити и са другим средствима за изражавање епистемичке модалности, као што су модални прилози. И. Трбојевић-Милошевић издваја модалне прилоге *ишешко*, *можда*, *вероватно* и *сијурно* као представнике епистемичких скаларних вредности, од најниже до највише (Трбојевић-Милошевић 2004: 170). Модални прилози се могу употребљавати заједно са модалним глаголом како би појачали његово значење. Комбинација одређеног модалног глагола и модалног прилога могућа је ако означавају исти степен снаге епистемичке модалности (Isto: 169). Зато ни у једном од наведених примера не можемо употребити модалне прилоге *ишешко* и *можда*, јер модал *имајти* означава висок степен епистемичке модалности. С друге стране, модал *имајти* и модални прилози *сијурно* и *вероватно* усклађени су.

4. Закључак

Модал *имајти* означава три типа модалних значења: деонтичко, динамичко и епистемичко значење, што је више него што му се обично приписује.

Употребљава се за изражавање само једног типа деонтичког значења – деонтичке нужности. Према томе, употребљава се у исказима којима се

изриче обавеза. Најчешће и типично означава висок степен облигаторности. То објашњава његову употребу у разговорном варијетету за изрицање захтева, али и у административном варијетету, у коме се употребљава увек са допуном у облику инфинитива.

Модал *имајџи* се може налазити само у једном типу исказа који изражавају динамичко значење – у волитивима. Њиме се може изразити још једна врста динамичког значења, а то је значење неутралне или циркумстанцијалне модалности.

Модалом *имајџи* се може изразити и епистемичко значење. У овом значењу јавља се у два типа исказа – асумптивима и дедуктивима. Означава висок степен епистемичке модалности, због чега се може комбиновати са модалним прилозима *вероватно* и *сијурно*. Потребан је много већи број примера како би се извели сигурнији закључци.

Модал *имајџи* се налази у синонимском односу са неколико модалних глагола. Када има значење деонтичке и динамичке нужности, могу му бити синонимни модали *морайџи* и *иџребайџи*. *Морайџи* је синониман с *имајџи* и у епистемичком значењу. У другим примерима са динамичким значењем, ступа у синонимски однос са модалом *хиџејџи*. *Смејџи* му је синониман само када се употребљава у одричном облику, и то би било деонтичко модално значење.

Било би занимљиво истражити друге модале у српском језику ослањајући се на исту класификацију модалних значења која је коришћена у овом раду, као на пример, модале *морайџи*, *иџребайџи* и *смејџи*, који се наводе као синоними модала *имајџи*, па онда утврдити које место сваки модал заузима у систему модалних глагола својим значењем, стилском и прагматичком вредношћу, као и морфосинтаксичким понашањем.

ИЗВОРИ

- Андрић, Иво (1996). *Госпођица*. Београд: Просвета.
- Булгаков, Михаил (2014). *Мајстор и Мариариџа*. Београд: Завод за уџбенике.
- Буџејџ државних љрихода и расхода за 1902. џодину : џоџишњи финансијски закон и џишњи гео државној буџејџа*. Београд: Државна штампарија краљевине Србије.
- Нушић, Бранислав (1987). *Изабране комедије и драме*. књ. 1. Београд: Полит.
- Парколаб: ParCoLab, паралелни корпус доступан на сајту <<http://parcolab.univ-tlse2.fr/sr/>>; пројекат израде води Дејан Стошић.
- Поповић, Александар (1995). *Развојни љуџи Боре Шнајџера*. Београд: Књига комерц. РЈАЗУ: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности. III том, 1887–1891.
- РМС: *Речник срјскохрвајској књижевној језика*. II том, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967-1969.
- РСАНУ *Речник срјскохрвајској књижевној и народној језика*. VII том. Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ, 1971.
- СрпКор2013: Душко Витас и Милош Утвић. *Корјус савременој срјској језика* (верзија *СрјКор2013*). Група за језичке технологије Универзитета у Београду.
- Финансијски закон за 1927/1928. џодину*. Београд: Службене новине. 1–22.

*

- Savić, Svenka i Vesna Polovina (1989). *Razgovorni srpskohrvatski jezik*. Novi Sad: Filozofski fakultet – Institut za južnoslovenske jezike.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић, Александар (2006²). *Исџорија срјској језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Грицкат, Ирена (1961). Развој значења глагола имати. *Радови*. XVIII: 67–81.
- Пипер, Предраг и др. (2005). *Синџакса савременој срјској језика (џросџа реченица)*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Матица српска.

*

- Brown, Penelope and Stephen C. Levinson (1987²): *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hansen, Björn (2007). A Morpho-syntactic Typology Of Constructions With Modals in Serbian. *Лингвистичке свеске 6, Синтаксичка истраживања: (дијахроно-синхрони план)*. 31–43.
- Janićijević, Nataša (2016). *Iskazivanje budućnosti glagolskim oblicima i konstrukcijama u italijanskom i srpskom jeziku*. Doktorska disertacija odbranjena na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2016.
- Milošević-Trbojević, Ivana (2004). *Modalnost, sud, izkaz: Epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Novakov, Predrag (2015): Modalni glagoli u engleskom i srpskom naučnom diskursu. *Jezik, književnost, diskurs. Jezička istraživanja: zbornik radova*. Niš: Filozofski fakultet. 435–448.
- Palmer, Frank (2001²). *Mood and Modality*. Second Edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John R (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society*. 5/1: 1–23.
- Sweetser, Eve (2002²). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: University of Cambridge.
- Vuković, Jovan (1954). Posebni perifrastični modalni glagolski oblici u srpskohrvatskom jeziku (poseban otisak). *Radovi*. I.
- Zvekić–Dušanović, Dušanka (2007): O srpskim konstrukcijama s implicitnim modalnim glagolima i njihovim mađarskim ekvivalentima. *Лингвистичке свеске 6, Синтаксичка истраживања : (дијахроно-синхрони план)*. 175–188.

Jelena Marković Nikolajeva

MODAL MEANINGS OF THE VERB *IMATI*

Summary

The aim of this paper is to describe modal meanings and morpho-syntax of the verb *imati* (eng. *to have*). By analyzing the examples for modal usage of this verb, we established that deontic meaning is dominant and that the verb *imati* can have dynamic and even epistemic modal meaning. We made a conclusion that the meaning of strong obligation is a characteristic of conversational and administrative language. This paper shows that the verb *imati* has more types of modal meanings than was often stated by different authors.

KEY WORDS: the verb *imati*, modal verbs, deontic modality, dynamic modality, epistemic modality.

Мср Јелена Марковић Николајева
Институт за стране језике
Београд
Република Србија
jelenazmarkov@gmail.com